

A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére III.¹

Vitathatatlan tény, hogy az euroatlanti térség államainak védelmi szféráját a következő években a forráshiány, egyidejűleg pedig a modernizációs kényszerek és a műveleti képességfejlesztés egyre nyomasztóbb igénye fogja jellemezni. Miközben a következő évtizedekben a globális stratégiai környezetben a világ erőközpontja az észak-atlanti térségből fokozatosan a csendes-óceáni térség felé tolódik el – amennyiben a jelenleg tapasztalható trendek fennmaradnak –, Európa államainak azzal kell szembenézniük, hogy relatíve csökkenő gazdasági, politikai és katonai befolyással bírnak a globális folyamatokra és az Európától távoli régiók eseményeire. Ezt a folyamatot gyorsította a 2008 óta az észak-atlanti térség államait különösen keményen sújtó pénzügyi és gazdasági válság, a védelempolitika terén pedig súlyosbították az európai államok (kényszerűen) csökkenő geostratégiai ambíciói, a sok esetben két évtizede csak halogatott képességfejlesztés és haderő-modernizáció, valamint az elmúlt évtized megterhelő válságkezelő műveletei, amelyek „stratégiai fáradtságot”² eredményeztek az európai államok többségénél. Az elemzés – egy négyrészes sorozat harmadik részeként – a forrásszűkösség következtében Európa hét jelentős országában végrehajtott haderő-átalakításokat mutatja be.

Haderő-átalakítások az európai szövetségesek körében

Mint korábbi elemzéseinkben láthattuk, a gazdasági válság messzemenő következményekkel járt az európai államok, köztük Magyarország NATO-szövetségesei körében. Míg a nagyobb és közepes államok rövid távon is átlagosan 10–15 százalékkal csökkentették védelmi kiadásait, addig a kisebb államok esetében nem volt ritka a 20 százalékot meghaladó csökkenés sem.³ Bár korábban röviden áttekintettük, hogy milyen jellegű „válaszokat” adtak az európai államok a válság által kikényszerített „reformcsomagok” részeként, érdemes közelebbről is megvizsgálnunk, hogy a forráshiány hatására hogyan és milyen irányban változott egyes meghatározó szereplők stratégiai gondolkodása és tervezése. Ezért a következőkben hét jelentős szövetséges állam, az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Hollandia és Lengyelország által az elmúlt két-három évben végrehajtott (vagy jelenleg is végrehajtás alatt álló) „védelmi reformjainak” főbb célkitűzéseit és eredményeit értékeljük.⁴

¹ A tanulmány az ÁROP-1.1.19-2012-2012-0001 kódjelű, „Hatásvizsgálatok és a kormányzati stratégiai irányítás rendszere egyes ágazati dokumentumainak elkészítése, valamint alkalmazási gyakorlatának támogatása a Honvédelmi Minisztériumban” elnevezésű projekt részeként készült „A nemzetközi gazdasági folyamatok hatásainak vizsgálata a tárca stratégiai tervezésének tükrében, valamint lehetőségek kidolgozása a negatív hatások ellensúlyozására” tárgykorban.

² A szakirodalomban és a NATO válságkezelő műveleteit értékelő szakértői és politikai kommentárokból egyaránt megjelennek a stratégiai/műveleti fáradtságra (strategic/mission fatigue) utaló észrevételek. Lásd például: Trine Flockhart: After the Strategic Concept. Towards a NATO Version 3.0. *DIIS Report*, 2011/6. 15. o. Elérhető: http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2011/RP2011-06-NATO-After-Strategic-Concept_web.pdf Letöltve: 2013. 03. 10.

³ Lettország például 21 százalékkal csökkentette védelmi kiadásait 2009-ben, Litvánia pedig 36 százalékkal 2010-ben. Ehhez képest Görögország 18 százalékat csökkentett 2010-ben, majd további 19 százalékat 2011-ben; Írország 2010-ben, Csehország pedig 2011-ben csökkentette védelmi költségvetését 10 százalékkal, Románia pedig 2010-ben 13 százalékkal. Clara Marina O'Donnell (szerk.): The Implications of Military Spending Cuts for NATO's Largest Members. *Brookings Analysis Paper*, 2012. július. 6–7. o. Elérhető: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2012/7/military%20spending%20nato%20odonnell/military%20spending%20nato%20odonnell%20pdf>. Megtekintve: 2013. 03. 12.

⁴ Az összehasonlíthatóság érdekében a hét ország esetében egységesen arra törekszünk, hogy az alábbi szempontok megjelenjenek: Hogyan változtak a nemzeti stratégiai célkitűzések? Hogyan változott a nemzetközi műveleti ambíciószint (amennyiben formálisan definiálták)? Mely költségvetési és funkcionális területeket érintette a forráselvonás, és hova esett annak súlypontja? Hogyan érintették a változások az egyes haderőnemű képességeket? Hogyan változott a fegyveres erők személyi állománya és ebből következően a haderőstruktúra?

A 2008 óta megtervezett vagy végrehajtott haderő-átalakítások tekintetében előzetesen is ki kell emelnünk két fontos jellemzőt: egyrészt ezek nem jelentették az európai államok stratégiai kultúrájának – azaz a biztonságról alkotott képnek, az érzékelt fenyegetéseknek, a transzatlanti együttműködésbe vetett hitnek és az ezekre épülő védelempolitikának – a megváltozását. *Ami a szűkös források által okozott kényszer következtében megváltozott, az az európai államok csökkenő nemzetközi ambíciószintje: annak elfogadása, hogy „kevesebből kevesebbet” – kevesebb forrásból korlátozottabb katonai képességeket – tudnak biztosítani.* Másrészt a védelmi szférában most tapasztalható csökkentési folyamatok eltérnek a hidegháború után tapasztaltaktól, ugyanis mennyiségi helyett jelentős minőségi csökkentésnek is tanúi lehetünk. Míg a hidegháborút követően a teljes képességspektrum megtartásának jelszavával a legtöbb európai haderő igyekezett megőrizni minden fegyvernemi képességét, s csak a haderőszervezet méretét, a személyi állomány és haditechnikai eszközök mennyiségét csökkentették – azaz „kisebb, de teljes spektrumú nemzeti haderőket” hoztak létre (akár kevésbé hatékony formában „üzemeltetve” egyes fegyvernemeket –, most egyes fegyvernemek teljes felszámolását is láthatjuk még a nagyobb országok esetében is. A prioritizálás ugyanis odáig jutott, hogy *nem arról kell döntenie a védelmi képességek tervezése során, hogy mely terület kapjon több és melyik kevesebb forrást a fejlesztésekhez, hanem arról, hogy mely képesség maradjon fenn, mely képesség az, amelyet ténylegesen meg kívánnak tartani.* Mind a NATO-n belüli, mind az európai védelempolitika elmúlt évtizede azt sugallja, hogy az így keletkező képességhiányokat az együttműködés – közös képességfejlesztés és a képességek megosztása, többnemzeti keretek között zajló alkalmazása – tudja bizonyos mértékben pótolni, ez azonban politikai, szakpolitikai, gazdasági kompromisszumokkal jár.

Az Egyesült Királyság⁵

A 2010-es brit Stratégiai Biztonsági és Védelmi Felülvizsgálat és az ennek eredményeképpen elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia⁶ az ország elmúlt évtizedeinek legjelentősebb haderő-átalakítását indította be, ugyanis egyértelművé vált, hogy a brit fegyveres erők működtetési mechanizmusai és gazdasági háttere a korábbi formában fenntarthatatlan. Az ennek „előmozdítására” bejelentett, reálértéken 8 százalékos védelmikiadás-csökkentés a következő négy évre, majd a következő kormány által 2012-ben kidolgozott és 2020-ra kialakítandó haderőmodell („Army 2020”) jelentősen csökkenti a brit haderő képességeit.

A védelmikiadás-csökkentés és a haderő-átalakítás kezdetekor a tervezők két célt tartottak szem előtt: egyrészt a NATO afganisztáni műveleteinek 2014-ig tartó megfelelő támogatását, amelynek érdekében rövid távon egyes képességek feláldozására is készek voltak; másrészt hosszú távon a brit fegyveres erők képességprofiljának 2020-tól kezdődő helyreállítása érdekében a következő évtized védelmi kiadásainak kiegyensúlyozását. Ez feltételezi, hogy a brit haderő az Afganisztánt követő években nem vesz részt nagyarányú műveletekben – kivéve súlyos válsághelyzetben. A csökkentések átfogóan az alábbi területeket érintik:

- A fegyveres erők állományának teljes csökkentése mintegy 55.000 főt tesz ki: 28.000 fővel csökken a civil alkalmazottak száma, 20.000-rel a szárazföldi erők, 2.700-zal a légi-erő, 4.000-rel a haditengerészet létszáma.
- A haderőszervezet változása – ahogy korábban is jeleztük – azt jelenti, hogy megszűnhetnek öt gyalogsági zászlóalj, két gépesített ezredet, valamint tüzérségi, műszaki és logisztikai egységeket. A fennmaradó erők harcoló képességét a „reagáló erők” („Reaction Force”) három páncélozott gyalogsági dandárra épülő hadosztálya (közülük egy gyorsreagálású) és a légierő (szintén gyorsreagálású) 16. légi szállítású rohamdandárja, illetve a 3. tengerészgyalogos dandár adja majd. A támogató erőket (*Adaptable Force*) reguláris és tartalékos gyalogsági és könnyű gépesített ezredek, összességében hét könnyű összefegyvernemi dandár (mintegy 30.000 fő) alkotja, amelyek eltérő készenlétben állnak rendelkezésre. A tartalékos állomány műveleti támogató képességének növelése érdekében a honi erők (Territorial Army) állományát a csökkentésekkel párhuz-

⁵ O'Donnell: i. m. 10–14. o.; Larrabee – Johnson – Wilson et al... i. m. 6–18. o.

⁶ Bővebben lásd még: Molnár Ferenc: Kockázatok, stratégiák és a gazdasági válság. *SVKK Elemzések*, 2012/13. Elérhető: http://hbk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_13.pdf. Megtekintve: 2013. 04. 21.

mosan 30.000 főre növelve megkétszerezik. Ezzel egyidejűleg a Németországban állomásoztatott brit erőket (mintegy 20.000 főt) is hazatelepítik. A szárazföldi erők eszközei tekintetében 140 Challenger-2 harckocsi és nehéztüzérségi eszközök kivonásáról döntöttek.

- A légierő vonatkozásában szóba került az Eurofighter Typhoon és Panavia Tornado GR4 flotta jelentős csökkentése, 210 repülőgépről 100 alá. Az afganisztáni műveletek végével a Védelmi Minisztérium tervei között szerepel a Sentinel R Mk1 légi felderítő, és a Nimrod MRA Mk2 tengeri felderítő repülőgépek kivonása, valamint a teljes Harrier GR9 vadászipülőgép-flotta kivonása a hadrendből. A felderítő gépek kivonása azért jelent problémát, mert – a líbiai műveletek tapasztalatai által is előtérbe helyezett – képességhiányt fog eredményezni egy olyan területen, amelyet 2014-ig (a tervezett Boeing RC-135-ösök megérkezéséig) a korábbi tervek szerint sem akartak megerősíteni. A Harrierek kivonása pedig az egyetlen olyan géptípus eltűnését jelenti, amely képes felszállni a brit repülőgép-hordozókról addig, amíg az F-35 Joint Strike Fighterek meg nem érkeznek a következő évtizedben. Ez a brit-francia stratégiai együttműködésnek is érzékeny kockázati tényezője.
- A haditengerészet hajóegységeinek számát is jelentős csökkent(het)ik: az HMS Ark Royal repülőgép-hordozó kivonását követően az HMS Illustrious marad az egyetlen szolgálatban lévő hordozó (2014-ig), a tervezett két hordozó sorsa pedig kétséges, az egyiket valószínűleg meg sem építik. A rombolók és fregattok száma eddig 23-ról 19-re csökkent – de felmerült további, 12-re történő csökkentés terve is. Ezzel nagymértékben csökken nemcsak a brit haditengerészeti jelenlét, hanem az erőketvitési képesség is – 2020 előtt e képességhiány pótlására biztosan nem nyílik lehetőség a brit-francia együttműködésen kívül, amelynek értelmében a brit erők is a Charles de Gaulle hordozóra támaszkodhatnának. A tengerészgyalogos erők szinte teljesen megszűntek – bár az HMS Ocean helikopter-hordozót és a 3. tengerészgyalogos dandárt sikerült egyelőre megmenteni.
- A csökkentésekkel összhangban a műveleti ambíciószint úgy módosult, hogy a haderő képes legyen végrehajtani (1) egy elhúzó stabilizációs műveletet, legfeljebb 6.500 főt telepítve; (2) két nem elhúzó műveletet 2.000 illetve 1.000 fővel; (3) három nem elhúzó műveletet kisebb erőkkel; (4) egy nagyméretű műveletet korlátozott ideig, maximum 30.000 katona (a 2003-ban Irakba telepített erők kétharmada) telepítésével.

Összességében tehát, miközben a brit haderő továbbra is megőrzi teljes feladatspektrumú jellegét, a következő évtizedben meghatározó képességhiányokkal is számolnia kell, és a műveletek teljes intenzitás spektrumát csak korlátozottan tudja majd végrehajtani: az 1991-ben vagy 2003-ban látott nagyarányú műveleti alkalmazás az új haderőstruktúrával és a csökkentett képességekkel már nem lesz elképzelhető. Legfeljebb dandár erejű harccsoportot telepíteni képes, magas intenzitású harcoló műveletet korlátozott ideig megvívni képes haderővé válik 2020-ra.

Franciaország⁷

Franciaország megvárta a 2012-es elnökválasztás eredményét a stratégiai tervezési folyamat frissítésével, így a többi európai országhoz képest később kezd haderejének átalakításába. Ez egybeesett azzal a szándékkal, hogy a francia fegyveres erők a lehető legtávolabbi és legnagyobb mértékben megőrizzék teljes képességspektrumukat – miközben egyszerre három műveletben (Elefántcsontpart, Líbia, Afganisztán) teljesítettek jelentős műveleti szerepet. Végül azonban a gazdasági folyamatok Párizsban is kikényszerítették a változást, melynek irányát a 2013 áprilisában elfogadott új Fehér könyv jelzi. Eszerint a júliusban parlamenti vitára kerülő, a 2014–2019-es időszakra vonatkozó következő védelmi költségvetés-tervezési törvény a GDP 1,76%-ára csökkenti és két-három évre 31,4 millió euró szinten fagyasztja be a védelmi költségvetés összegét.

⁷ *Livre Blanc sur la Défense et la Sécurité Nationale*. Elérhető: http://www.gouvernement.fr/sites/default/files/fichiers_joints/livre-blanc-sur-la-defense-et-la-securite-nationale_2013.pdf. Megtekintve: 2013. 05. 03.

- A forráscsökkenés a fegyveres erők létszámának csökkenését is maga után vonja, ami már a 2008-as Fehér könyvben is szerepelt: a jelenlegi 280.000 fős haderő 2019-ig összesen 34.000 (2015-ig 10.000, később további 24.000) fővel csökken. A csökkentés ugyanakkor a jelenlegi információk szerint nem jár együtt jelentős szerkezetváltással a fegyveres erők körében.
- A szárazföldi erők 66.000 főt tesznek majd ki, hét összhaderőnemi dandár erőben (két harci, három többcélú és két könnyűdandár), 200 nehéz és 250 közepes harckocsival, 115 szállító helikopterrel, 140 felderítő és harci helikopterrel, s mintegy 30 taktikai drónnal.
- A légi harcászati szállító kapacitását és a felderítési, hírszerzési, megfigyelő és kommunikációs képességeket is erősíteni kívánják: 50 szállító repülőgépet, 12 légi utántöltő repülőgépet és 12 hadszíntéri felderítő drónt, valamint ismeretlen számú könnyű felderítő gépet szereznek majd be. A forrásszűkösséget a légi erőnél az jelzi, hogy a Rafale és Mirage 2000–D vadászrepülőgépek számát 225-re csökkentik, és kevesebb mint 50 Airbus A400M áll rendszerbe.
- A haditengerészet súlypontja a stratégiai kékvízi (óceáni) flotta lesz, többek között négy nukleáris meghajtású, ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáróval, hat nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáróval, a Charles de Gaulle repülőgép-hordozóval, három partraszállító és helikopter-hordozó hajóval, valamint 15 fregattal. Mivel a haderőnemi modernizációs programok az elmúlt évtizedben kezdődtek és általában a képességfejlesztés végén járnak, ezen a téren jelenleg nem kell átfogó csökkentésekre számítani, és a francia erők továbbra is megfelelő erőkitetítő képességgel fognak rendelkezni a következő évtizedben is. A megtakarításokat viszont jelzi, hogy 11 helyett csak 8 új többcélú fregattot állítanak majd rendszerbe, és a támadó tengeralattjárók modernizációs programját is elnyújtják.
- Franciaország a 2008-as műveleti ambíciószintjét – melynek értelmében képesnek kell lennie 30.000 fő egyidejű telepítésére tengerentúli válságkezelő műveletekben, 10.000 főt belföldi műveletre, míg 5.000 főt készenléletben tartva – jelentősen csökkentette. Jelenleg a cél három kisméretű válságkezelő műveletben való részvétel biztosítása maximum 7.000 fővel, valamint támogató haditengerészeti és kiszolgáló erőkkel és 12 repülőgéppel, vagy egy nagyméretű harci műveletben való részvétel maximum 15.000 fővel, támogató haditengerészeti és kiszolgáló erőkkel és 45 repülőgéppel. További cél egy 2.300 fős összhaderőnemi gyorsreagálású (hét napon belül 3000 kilométer távolságban telepíthető) erő kialakítása.

Összességében a francia haderő a britnél jelentősebb erőkitetítő és műveleti képességeket őriz meg a következő évtizedre, és rendszerben tartott eszközeinek mérsékelt a modernizációs igénye, így a csökkenő költségvetésből is képesek lesznek forrásokat fordítani a képességspektrum fejlesztésére.

Németország⁸

A válság közepette Németország hajtotta végre az európai nagyhatalmak közül a legátfogóbb és legmélyebb haderő-átalakítást, ami jellegéből adódóan kiérdemli a „reform” jelzőt, hiszen a Bundeswehr haderőmodellét váltott. A második világháború óta fenntartott sorállományú haderőről önkéntes professzionális haderőre tért át 2011-től. Ezt a lépést a gazdasági válság hatásai annyiban mindenképpen befolyásolták, hogy a reform kezdődik ez esetben is egy jelentős megtakarítási kötelezettség kiszabása volt a kormány részéről – 8,3 milliárd eurós forráselvonás 2014-ig –, ami egyben a haderő méretének csökkentését is elkerülhetetlenné tette. A teljes spektrumú haderő megőrzése vagy a fenntartható műveleti képességek közötti dilemmában Németország tudatosan az első mellett döntött, azaz igyekezett megőrizni a magas intenzitású műveletek végrehajtáshoz (is) szükséges képességeket, de csökkentette nemzetközi ambíciószintjét.

⁸ Csiki Tamás: A német védelempolitika régi-új alapjai és felépítménye. *SVKK Elemzések*, 2012/1. Elérhető: http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_1.pdf. Lásd még: O'Donnell: i. m. 15–18. o.; Larrabee – Johnson – Wilson et al.... i. m. 28–35. o.

- A haderőmodell-váltás és létszámcsökkentés nyomán a fegyveres erők létszáma a 2011-es 210.000 főről 185.000 főre csökken, 31 katonai bázist pedig bezárnak a következő években. Így 2015-re a szárazföldi erők 37.700, a légierő 22.700, a haditengerészet 13.400, az összhaderőnemi logisztikai szolgálat 38.800, az egészségügyi szolgálat pedig 14.500 főt fog magában foglalni, amit 34.000 kiképzés alatt álló katona és a Védelmi Minisztérium 1600 katonai beosztásban szolgáló munkatársa, valamint 5–15.000 fő önkéntes egészít majd ki. Emellett 76.000-ról 55.000-re csökken a civil alkalmazottak száma.
- A szárazföldi erőknél hajtják végre a legjelentősebb átalakítást mind a haderőszervezet, mind a személyi állomány és a haditechnikai eszközpark terén. Az új szervezet két hadosztály szintű parancsnokságot, hat dandárt és egy újonnan felállításra kerülő gyorsreagálású parancsnokságot foglal magában. A parancsnokság egy ejtőernyős és egy könnyűgyalogsági ezredre, egy harcihelikopter-ezredre (Tiger helikopterekkel) és két szállítóhelikopter-ezredre (NH90 helikopterekkel) épül. A harcokocsiszázadok száma 18-ról 16-ra csökken, a páncélos gyalogsági századok száma viszont 24-ről 27-re, a könnyűgyalogsági századok száma 37-ről 42-re nő. A szárazföldi erők kötelékében működő Tiger helikopterek száma 60-ról 40-re csökken, és kivonnak a hadrendből 60 Marder gyalogsági harcjárművet, számos légvédelmi és tüzérségi üteget, valamint 125 Leopárd–2 harckocsit. A tervezett 410 Puma páncélozott szállító harcjárműből is legalább hatvannal kevesebbet vesznek.
- A légierőnél is csak kisebb létszámcsökkentés várható, de az eszközparkot itt is csökkenteni fogják: 15 Transall harcászati szállítógépet még azelőtt kivonnak, hogy megérkeznének az A–400M szállító repülőgépek (amelyek száma 47-re csökken a korábban tervezett 73-ról). Már határidő előtt kivontak száz Tornádó vadászrepülőgépet (85 maradt), miközben az Eurofighter vadászrepülőgépek második legyártott szériáját nem a légierő kapja, hanem értékesíteni kívánják (Indiával tárgyalnak), így a tervezett 180 helyett csak 137 áll majd rendelkezésre, és csökkentik az Eurofighterre beszerzendő rakéta-fegyver-rendszerek mennyiségét. Ugyancsak kevesebb Tiger támadó helikopter lesz (122 helyett 80).
- A haditengerészet műveleti képességeit a személyi állomány kismértékű várható csökkenése nem érinti komolyabban, mert az elmúlt években folyamatos volt az átalakulás, s ma már a szervezeti racionalizálás – több bázis bezárása, parancsnoki elemek összevonása – zajlik. A haditechnikai modernizáció terén jobban érezhető a forrásszűkösség: az utolsó Type 206A tengeralattjárókat például már 2010-ben kivonták a hadrendből, helyettük pedig a tervezett nyolc Type 212A tengeralattjárókból csak hatot állítottak rendszerbe.
- A műveleti ambíciószintet 5.000 fő fenntartható, összességében pedig 10.000 fő egyidejű telepítésében határozták meg, ami ugyan csökkentés a korábbi 14.000 fős követelményhez képest – amit azonban soha nem sikerült teljesíteni. A jelenlegi cél az, hogy a fegyveres erők képesek legyenek két szárazföldi és egy tengeri művelet keretnemzeteként szolgálni. A haditengerészet maximum 1000 főt, a légierő egy összhaderőnemi légierő komponens-parancsnokságot kíván biztosítani 6 hónap időtartamra, napi 350 bevetés kapacitással. A műveleti erőket dandáralapon szervezik: a fennmaradó két gépesített hadosztály mindegyike 3-3 dandárból fog állni. Az így kialakított hat dandár felszereltsége hasonló jellegű és erejű lesz, logisztikai, műszaki és felderítő zászlóaljakkal támogatásával. A dandárok harcoló erejét legalább 2-2 zászlóalj erő fogja biztosítani, az így kialakított „csereszabatos” egységek pedig műveletekben képesek lesznek közvetlenül váltani egymást.

Összességében Németország kisebb műveleti ambíciókkal és képességekkel rendelkezik, mint Franciaország vagy az Egyesült Királyság, de a haderő-átalakítás célja nem csupán a költségcsökkentés, hanem a fenntarthatóság növelése is. Az elmúlt évek tapasztalata az, hogy átlagosan 8.000 főt képesek is voltak nemzetközi műveletekben tartani. A szövetséges államok kétélyeit sokkal inkább a politikai elkötelezettség terén láthattuk (Líbia esetében), ugyanis a német lakosság nem támogatja a fegyveres erők Európa földrajzi határain kívüli alkalmazását még válságkezelő műveletekben sem.

Olaszország⁹

A Földközi-tenger térségének hagyományosan legerősebb haditengerészeti erejével rendelkező Olaszország még a jelenlegi válságot megelőzően, 2006-ban hajtott végre átfogó haderőreformot. Azóta a fegyveres erők a gazdasági válság okozta fokozott forráshiány következtében a képességek megőrzését próbálják biztosítani. Az olasz „válasz” a forráshiányra kezdetben sajátos volt: mivel a fegyveres erők tagjait szigorú munkavállalói törvények védik, a személyi állomány leépítése nehéz ügy – ezért nem is került sor jelentős csökkentésre 2006–2010 között. Mivel a teljes képességspektrumot meg kívánták őrizni mind a válságkezelő műveletekhez történő hozzájárulás, mind a modernizációs programok végrehajtása terén, az elmúlt években a kiképzés, a fenntartás és a műveletek kárára vontak el forrásokat, azaz az olasz haderő elkezdte felélni tartalékait, és csökkenteni kezdte az erők készenlétét, rendelkezésre állását.

- A sorállományú haderőről a professzionális haderőre történő áttérés nem járt jelentős létszámcsökkenéssel és a haderőszerkezet változásával: 2005–2010 között csupán 6.500 fővel csökkent a fegyveres erők létszáma, 185.200 főre. Ugyanakkor 2006-ban 13, majd 2009-ben 6, 2011-ben pedig újabb 10 százalékkal csökkent az olasz védelmi költségvetés. A két tényező együttesen azt eredményezte, hogy a védelmi kiadások aránytalanul nagy részét, 70%-át vitték el a személyi kiadások, és a további forráscsökkentés már az alapvető műveleti képességeket, illetve fejlesztési, beszerzési programokat is veszélybe sodorta volna. Ezért 2010 óta a jogszabály-változtatásokat követően megkezdődött a személyi állomány csökkentése is. Már 2012-ig is jelentősen, 141.000 főre csökkentették a fegyveres erők létszámát, 2024-ig pedig a katonai állomány további 34.000 fővel, a civil állomány 10.000 fővel történő csökkentését tervezik. Ezek a lépések azonban rövid távon nem voltak, illetve lesznek képesek ellensúlyozni a mély gazdasági válság hatásait. A forráshiány miatt ugyancsak tervezik, hogy a legénységi állomány körében végrehajtott 20%-os csökkentéshez képest a tiszti, főtiszti állomány körében nagyobb, 30%-os állománycsökkentést hajtanak végre, illetve a katonai bázisok harmadát bezárják.
- A légierőnél vegyes tendenciákat tapasztalhattunk: miközben egyes területeken csökkentések, illetve a beszerzési és modernizációs programok elnyújtása történt, bizonyos programokat igyekeztek megvédeni. Ide tartoztak az újonnan létrehozandó és a hiánypótló képességek: a katonai kutató-mentő helikopter-program, a forgószárnyas program, és a taktikai UAV-k beszerzése. Mivel a kiöregedő F–104 Starfighter helyett rendszeresítésre kerülő Eurofighter érkezése csúszik, az elmúlt években 34 darab F–16 Fighting Falcon vadászpilóta lizingeltek az Egyesült Államoktól. Bár a szerződés eredetileg csak 2010-ig szólt, csak a Cerviában állomásozó gépekről mondtak le 2010-ben, a Trapaniban állomásozó repülőgépek 2012-ig maradtak. Egyben azt is bejelentették 2010-ben, hogy az Eurofighterok számát 121-ről 96-ra csökkentik, ezzel 2 milliárd eurót megtakarítva a költségvetés más fejlesztési tételei számára. A légierő három vadászpilóta-bázisának (Piacenza, Cervia, Trapani) és egy helikopterbázisának (Brindisi) bezárásáról is döntöttek, valamint körülbelül 14 civil-katonai közös felhasználású repülőteret átadnak a polgári irányításnak. Ez összhangban áll azzal a lépéssel is, hogy a haderőnem légierő-állományát 390-ről 310-re csökkentik. Magyarország számára is fontos lépés volt, hogy Olaszország kilépett a NATO C–17-es stratégiai légi szállítási programjából.
- A haditengerészet kivon a hadrendből 3 vagy 4 kísérő rombolót és fregattot (a korábbi 16-ból), és a 2012-ben kiöregedett Breguet tengeri járőrrepülőgép pótlására nincsenek tervek. Sokkal súlyosabb probléma a forráselvonás a kiképzés és felkészítés területétől: kevesebb gyakorló órát biztosítanak, kevés üzemanyagot, tartalék alkatrészt szereznek be, így drasztikusan csökkent az eszközök üzemeltetési ideje.
- A fegyveres erők hivatalos műveleti ambíciószintje két közepes és egy alacsony intenzitású műveletben, vagy három alacsony intenzitású műveletben való egyidejű részvétel. Ugyancsak cél egy kisméretű szárazföldi műveleti erő telepítése és fenntartása magas

⁹ Larrabee – Johnson – Wilson et al.: i. m. 36–45. o.

intenzitású harci műveletben 6 hónapig. Míg Irakban még 12.000 katonával vettek részt a műveletben, a líbiai beavatkozást megelőzően az olasz fegyveres erők két alacsony intenzitású (Koszovó és Libanon) és egy közepes intenzitású (Afganisztán) műveletben vettek részt. A RAND szakértőinek értékelése szerint Olaszország még így is képes lenne egy repülőgép-hordozóval és számos hajóegységgel támogatott expedíciós erő kiküldésére nemcsak a Földközi-tenger medencéjében, hanem akár a Perzsa-öböl térségében is – ehhez azonban jelentős felkészülési időre lenne szüksége. Az évek óta magas műveleti igénybevétel és a csökkenő felkészültség és tartalékok miatt reálisan a műveleti ambíciók terén is visszafogottságra, egyben a műveleti tempó csökkenésére számíthatunk a továbbiakban. Ennek megfelelően már 2011-ben csökkent az olasz műveleti részvétel Libanonban.

- A fegyveres erők műveleti képességét elsősorban az befolyásolja negatívan, hogy miközben a 2006-os haderőreformban azt a célt határozták meg, hogy a védelmi költségvetés 25 százalékát a kiképzés, a műveleti felkészítés és a fenntartás feladataira fordítsák, ez soha nem teljesült, sőt az elmúlt évek forráselvonását döntően e területek kárára hajtották végre. (A tervezet akkor a személyi kiadások 50%-on, a kutatás-fejlesztés és beszerzés 25%-on tartását is tartalmazta – utóbbi a csökkentések ellenére többé-kevésbé teljesült 2012-ig.) A kiképzésre fordított összeg 2006–2011 között 69%-kal csökkent, és komoly kiképzést csak azok az alakulatok kapnak, amelyeket válságkezelő műveletbe küldenek. Az afganisztáni műveleti követelményeknek egyes fegyvernemek kárára tudtak megfelelni az olasz erők: a harckocsikat gyakorlatilag tartalékos állományba helyezték, személyzetüket pedig más feladatokra alkalmazzák.

Olaszországot egy átfogó haderőreform végrehajtási szakaszában érte a gazdasági válság, melynek során kiemelt cél volt a modernizációs programok folytatása és a fejlesztési költségvetés megvédése a csökkentésektől – miközben 2010-ig megoldatlan kényszer volt a személyi állomány és a haderőstruktúra megőrzése. Ezt csak a műveleti készenlét, felkészítés és kiképzés rovására tudták biztosítani. Miközben a haderő-fejlesztési programokat valóban relatíve kisebb elvonás érte, végül nem lehetett tovább halasztani a személyi állomány jelentős csökkentését, és egyre inkább megkérdőjeleződik az erők felkészültsége és az eszközök rendelkezésre állása is.

Spanyolország¹⁰

Ahogy a gazdasági válság is jobban sújtotta Spanyolországot a legtöbb európai államnál, a védelmi szektor is nagyarányú forráselvonás elszenvedője volt az elmúlt években. Miközben 2005 és 2008 között 14 százalékkal nőtt a védelmi költségvetés, utána három alkalommal – 2009-ben 3, 2010-ben 6,2, 2012-ben 13–14 százalékkal – csökkentették a védelmi kiadásokat, ami egyaránt érintette a fegyveres erők létszámát és a beszerzési programokat. Bár a hivatalos kommunikáció szerint továbbra is meg kívánják őrizni a haderő teljes képesség-spektrumát, láthatóan megkezdődött a differenciálódás a válságkezelő és a területvédelmi erők között. A létszámcsökkentés célja az volt, hogy az így felszabaduló forrásokkal meg tudják menteni a legjelentősebb beszerzési és modernizációs programokat. Ennek további módszere az eddig 15 évre tervezett beszerzések 20 éves időtartamra történő kitolása, azaz a pénzügyi terhek arányosabb elosztása volt.

- 2009–2010-ben a fegyveres erők alkalmazásában állók létszámát 14 százalékkal, majd 2011–2012-ben 7 százalékkal csökkentették, azaz összességében több mint 20.000 fővel (bár a második leépítési hullám többségében az adminisztratív állományt érintette). Egyúttal a katonák fizetését is csökkentették 5 százalékkal. A leépítési hullám után a fegyveres erők teljes létszáma 128.000, a haderő létszáma 83.000 fő körül mozog. A Nemzetőrség (*Guardia Civil*) ezen felül 73.000 főből áll.
- A szárazföldi erőknek hangsúlyozottan a műveleti képességét igyekeztek megőrizni, miközben a területvédelmi erők kiképzését, felkészítését visszafogták. Az eszközbeszerzések is elsősorban a műveleti követelmények kielégítését – az erők mozgékonyságának

¹⁰ Larrabee – Johnson – Wilson et al.: i. m. 45–51. o.

növelését és védelmük erősítését – szolgálják: a közelmúltban szereztek be 646 BMR–600 páncélozott szállítójárművet és 342 VEC felderítő járművet, majd 2011-ben hagyták jóvá 76 darab Iveco Lince könnyű többcélú jármű, valamint 20 aknák ellen is védelmet nyújtó BAE Systems Nyala RG–31 páncélozott szállítójármű beszerzését.

- A légi erőt jelentősen megterhelte az A–400M szállító repülőgépek hadrendbe állításának csúszása, ami miatt a rendszerben lévő eszközök üzemidejét meg kellett hosszabbítani. A modernizációs programok közül az Eurofightert érintette a legnagyobb elvonás (a 14 repülőgépből álló harmadik megrendelt csomagot törölték), miközben az Afganisztánban szolgáló spanyol csapatok számára kulcsfontosságú Tiger helikopterek modernizációját végrehajjták, és továbbra sem mondtak le 67 darab F–18 Hornet, 20 darab F–5 vadászrepülőgépet, 12 darab C–130 közepes és 6 darab CN–235M könnyű teherszállító gép modernizációjáról.
- A haditengerészet erőit egyetlen parancsnokság alá rendelték – azonban összességében meghatározó, hogy a flottának semmilyen modernizációs programja nincs, így a haderőátalakítás és a forráselvonás prognosztizálható legnagyobb vesztese lesz néhány éven belül.
- A fegyveres erők formális ambíciószintjére vonatkozóan csak annyi látott napvilágot, hogy nem kívánják csökkenteni a NATO rendelkezésére álló erőket. A spanyol nemzetközi szerepvállalás fontos meghatározója, hogy annak kiadásai nem a Védelmi Minisztériumot, hanem a központi költségvetést terhelik. A fennálló forrásszűkösség hatására azonban így is csökkent a spanyol szerepvállalás a Balkánon, és a libanoni ENSZ-művelet keretében állomásozó erők 50%-os csökkentéséről is döntöttek 2012 végétől, valamint – a hivatalos nyilatkozatok ellenére – felmerült az Afganisztánban állomásozó spanyol erők felgyorsított kivonása is.

Összességében a spanyol fegyveres erők jelentős csökkentést szenvedtek el forrásokban, létszámban és az erők rendelkezésre állásában. A válság hatásait ellensúlyozó intézkedések arra koncentráltak, hogy a NATO-n belüli műveleti szerepvállalást ne kelljen csökkenteni, az afganisztáni műveleti erők mozgékonyágát és védelmét fokozzák, s közben a fegyveres erők fő modernizációs programjait se vágják meg teljes körűen. Ennek következtében az erők rendelkezésre állása, a kiképzés általános szintje csökkent. Spanyolország a következő években kisebb erőket és csak hosszabb felkészülési idővel lesz képes műveletekben telepíteni, és ha a gazdasági helyzet tovább romlik, további létszámcsökkentés és egyes képességek feladása is elképzelhető.

Hollandia¹¹

Az elmúlt években Hollandia az ország méretéhez képest jelentős szerepet vállalt a NATO válságkezelő műveleteiben, s olyan katonai képességekkel járult hozzá a szövetség képességspektrumához, amelyek egyébként részképességek, vagy kis mennyiségben elérhető eszközök voltak. A válság hatására végrehajtott csökkentések azonban mélyrehatóak, s több ilyen képesség – például tengerészeti felderítő repülőgépek, aknaszedő hajók – megszüntetését is eredményezik. A 2010-ben bejelentett haderőátalakítás keretében a védelmi költségvetés 13 százalékos és a fegyveres erők állományának közel 16.000 fős csökkentéséről döntöttek 2015-ig. A modernizációs programok súlypontja – egyes képességek megszüntetése ellenére – a műveleti képességek fokozása, például hálózatközpontú hadviselést lehetővé tevő fegyverrendszerek beszerzésével, vagy UAV-k rendszerbe állításával. A jelenlegi tervek 2015-ig, az állami költségvetés tervezett egyensúlyba hozásáig és az államadósság mérséklésének időszakáig szólnak, amit ideális esetben a most csökkentett képességek újbóli megerősítése követne.

- A szárazföldi erők létszáma 5000 fővel – arányaiban 21,5%-kal – csökken, és csökkenni fog harcoló képessége és telepíthetősége is. A 2011-ben kiadott Fehér könyv az ország teljes harckocsizó állományának – két harckocsizászlóalj – felszámolásáról és az összes harckocsi (60 darab Leopard 2A6) eladásáról rendelkezett, miközben a gépesített lö-

¹¹ Larrabee – Johnson – Wilson et al.: i. m. 52–58. o.

- vészászlóaljok száma is hatról négyre csökken. A forráshiány a kiképzést is meggyengítette: kevesebb jármű áll rendelkezésre kiképzésre és felkészítésre.
- A légierőt érinti a legsúlyosabb forráselvonás a modernizációs programok terén: elhalasztották a Patriot légvédelmi rendszerek modernizációját, egy Patriot üteget pedig deaktiválnak; a Cougar helikopterek modernizációjából kihagyják a motorok felújítását, aminek következtében azok nem lesznek alkalmazhatóak forró égővi környezetben – ami ugyancsak fontos hiányképeség (volt) a NATO-n belül. Jelentősen csökkenni fognak a légi szállítási képességek: miközben fokozatosan kivonják mind a 17 AS 53 U2 Cougar szállító helikoptert (2017-ig nyolc marad, majd egy sem), új Chinook CH-47F és NH90 helikopterek csak akkor érkeznek, ha forrást tudnak rá biztosítani. Az egyetlen DC-10 szállító repülőgép üzemideje 2013-ban kifut, és pótlását nem tervezik, viszont megtartják a KDC-10 légi utántöltő és a négy darab C-130 szállító repülőgépet. A vadászrepülőgépek számát nagy arányban, 218-ról 87-re csökkentik – s bár a kormány fenntartja elkötelezettségét a Joint Strike Fighter-program mellett, a beszerzéseket egyelőre elhalasztották. Törölték 6 darab AH-64D támadó helikopter beszerzését is.
 - A haditengerészet állománya a haderőnek közül egyedülként nőni fog – 9.800-ról 10.000 főre –, de a hajóegységek száma és a hadrendben tartott eszközök mennyisége csökken. A tengeri ellátóhajók 2014-ben érnek üzemidejük végére, és a jelenlegi tervekben nem szerepel pótlásuk 2015 előtt (utána pedig a források függvénye); a korábban megszüntetett aknaszedő képesség újbóli létrehozását is tovább késleltetik. A csökkentésekkel egyidejűleg sok haditechnikai eszközt, így például számos fregattot, két gyártás alatt álló Holland osztályú parti őrhajót (a készülő négyből) és 21 felújított F-16 vadászrepülőgépet értékesíteni kívánnak.
 - A holland fegyveres erők nemzetközi ambíciószintje dandár méretű erők és két vadászrepülő-század, illetve egy haditengerészeti harci kötelék telepítése és fenntartása magas intenzitású műveletben legfeljebb egy évig. Ezzel egyidejűleg biztosítani kell három zászlóalj méretű harci köteléket (vagy ezek haditengerészeti és légierő-megfelelőjét) elhúzódó alacsony intenzitású műveletekre, a különleges műveleti erőknek pedig rendelkezésre kell állniuk mentési és terrorizmus elleni műveletekre. A végrehajtott és tervezett csökkentések több területen jelentős mértékben korlátozzák a fegyveres erők telepíthetőségét és fenntartását, valamint megszüntetnek bizonyos műveleti résképességeket – és egyes földrajzi térségekben, például a Közel-Keleten és Dél-Ázsiában nem lesznek bevethetőek. Az afganisztáni holland katonai szerepvállalás gyakorlatilag 2010-ben véget ért, de folytatódott a rendőrök kiképzése Kunduzban. Az azonban már ekkor látható volt, hogy a légi szállítású lövészászlóaljok, harctámogató és logisztikai egységek, valamint a fegyveres erőket alkatrészekkel ellátó és kiszolgáló vállalatok erősen túlterheltek. Ezt súlyosbította, hogy kevesebb forrást fordítanak fenntartásra és pótalkatrészekre.

Összességében Hollandia kisebb erőkivetítési kapacitással fog rendelkezni Európán kívül, különösképpen az erők partközeli telepítése, védelme terén valamely konfliktusban. (Bár azt a líbiai NATO-művelet is bizonyította, hogy ezekre a képességekre a szövetségnek is szüksége van – ennek ellenére kivonják a fenti eszközöket a holland fegyveres erők állományából.) A jelenlegi csökkentési tervek alapján az látható, hogy a szándék megvan a 2014-ig tartó csökkentési pálya megváltoztatására és a további elvonások elkerülésére – ez azonban a gazdasági helyzet függvényében bizonytalan. Addig is a haderő fennmaradó képességének stabilizálása a cél.

Lengyelország¹²

A közép-európai térségből 1999-es csatlakozása óta Lengyelország vállalja a legnagyobb szerepet a NATO-ban, és azon maréknyi ország közé tartozik, amelyek a gazdasági válság idején is meg tudták tartani haderejük képességeit – sőt a lengyel védelmi költségvetés még növekedett is az elmúlt években. Miközben Olaszországhoz hasonlóan még a válság előtt történt haderőmodell-váltás (2008-ban szüntették meg a sorállományú haderőt és álltak át az

¹² Larrabee – Johnson – Wilson et al.: i. m. 59–70. o.

önkéntes, professzionális haderőre), a végrehajtás esetükben lényegesen hatékonyabban zajlott, és mivel az ország a gazdasági válságban is jobb teljesítményt ért el a legtöbb európai országnál, a haderőreformhoz szükséges forrásokat is tudták biztosítani. A NATO-csatlakozást követő évtizedben a haderő létszáma így 180.000-ról mintegy 100.000-re csökkent, és 2009-ben ambiciózus modernizációs programot fogadtak el, hogy az elavult szovjet haditechnikát is lecseréljék, s növeljék a fegyveres erők interoperabilitását, telepíthetőségét és fenntarthatóságát.

- Az újjászervezett haderőben 47.000-en a szárazföldi erőknél, 7700-an a haditengerészetnél, 17.000-en a légierőnél, és további 24.600-an más egységeknél szolgálnak – a haderőt 20.000 tartalékos támogatja. Megerősítették a különleges erőket is – 1.500-ról mintegy 3.500 főre növelve a létszámukat –, kiképzésüket pedig olyan szintre fejlesztették, hogy „teljes interoperabilitást” érjenek el az amerikai különleges erők partnereként 2014-ig.
- A szárazföldi erőknél a haderőmodell-váltásból eredő létszámcsökkenés eredményeként egy hadosztály-parancsnokságot (1. gépesített hadosztály-parancsnokság) megszüntettek, és egységeit a három fennmaradó parancsnokság alá rendelték; a 6. légiharc dandárt átszervezték és egy légi szállítású dandárt hoztak létre belőle, hogy növeljék mozgékonyosságát. A tüzérség eszközeit három tüzérezredbe szervezték. 2012 januárjában alakították ki a szárazföldi erők repülődandárját, ahová több helikopterszázadot és egy UAV-századot vontak össze. A modernizációs programok keretében 48 Patria páncélozott járművet és 26 harctámogató feladatokat ellátó helikoptert szereztek be – miközben jelentős számban vonják ki az elavult haditechnikát, például több tucat Szu–22 bombázót és több száz T–72 harckocsit. Egyes területeken a 2018-ig szóló tervekben nem tisztázott a modernizáció mikéntje: például a kivont harckocsik helyett nem szerepel újak beszerzése és a 128 darab Leopard 2A4 harckocsi modernizációja sem.
- Mind a légierő, mind a haditengerészet jelentős „átfegyverzés” előtt áll, amelyre a források függvényében kerülhet sor. A haderőnemek közül jelenleg a leghátrányosabb helyzetben a haditengerészet van a modernizáció terén, amire valószínűleg csak akkor fordíthatnak megfelelő figyelmet, ha az afganisztáni szerepvállalás véget ér.
- A lengyel haderő műveleti ambíciószintje titkosított, így arra csak következtetni lehet. A RAND szakértői jelenleg 4000 fő körülire teszik a telepíthető és fenntartható lengyel erők létszámát, ami valamivel több, mint Németországnak a fele. A cél, hogy 2015–2016-ra ezt két dandár erejű harccsoportra emeljék, egyenként 2.500–3.000 fő erővel, amellyel részt tudnak venni magas intenzitású szárazföldi műveletekben, miközben két zászlóaljat alacsony intenzitású műveletekben képesek telepíteni. Az erők túlterheltségét az elmúlt években jelezte, hogy az afganisztáni kötelezettségek fenntartása érdekében visszavonták a lengyel erőket az ENSZ szíriai (UNDOF), libanoni (UNIFIL) és csádi (MINURCAT) műveleteiből is.

Összességében a 2009-ben megkezdett haderőreform – amelynek célkitűzései a professzionalizáció, a szervezeti reform és a modernizáció voltak – jó úton halad, és az elmúlt évtized jelentős műveleti tapasztalatai, valamint a következetesen szinten tartott védelmi költségvetés alapján a műveleti képességek több területen valóban erősödtek. A szervezeti átalakítást követően jelenleg a helyzet stabilizálása a cél, és a következő években várható a műveleti képességek jelentősebb bővülése – bár vannak olyan területek (harckocsizó erők, haditengerészet), ahol a 2018-ig szóló fejlesztési tervek nem tartalmaznak modernizációs lépéseket. Lengyelország nemzetközi szerepvállalásával kapcsolatban az eddigi tapasztalatok alapján mind a politikai hajlandóság, mind a katonai képesség rendelkezésre fog állni, elsősorban a NATO keretein belül.

Mint láthattuk tehát, az európai államok „védelempolitikai válságkezelő lépései” széles palettán mozognak az ad hoc létszám- és eszközcsökkentéstől a modernizációs programok módosításán át egészen az átfogó haderő-átalakításig. A közös elem – néhány kivételtől eltekintve – a források, a képességek és az ambíciószint csökkentése. Az eddig tapasztalt, valamint a következő években várható haderő- és képességcsökkentések Magyarország szö-

vetségeseinek katonai műveletekben való részvételi képességére is hatással vannak és lesznek, kiemelten az alábbi szempontokból:

- Jellemző a nemzetközi ambíciószint csökkentése egy vagy több dimenziót: a lehetséges műveletek földrajzi határait, klimatikus környezetét, intenzitását, a telepített erők méretét, fenntarthatóságát és a műveletben ellátott feladatokat illetően.
- Az európai haderők döntően a Földközi-tenger térségére korlátozzák válságkezelő ambícióikat, amit feltételes műveleti környezetként a Perzsa-öböl térsége, a Közel-Kelet, Észak-Afrika, és Franciaország esetében a szubszaharai Afrika egészít ki, az előbbieket esetében egyértelmű amerikai együttműködéssel.
- A válságkezelő műveletekben telepíthető európai szárazföldi erők lényegesen kisebbek – dandár és zászlóalj erejű harccsoportok, nem pedig hadtest és hadosztály erejű erők – lehetnek a következő években, és a moduláris felépítésű haderők jobb lehetőségekkel rendelkeznek majd, hogy a különböző feladatokra leginkább alkalmas összetételű haderőelemeket rugalmasan állítsák össze egy-egy műveletbe.
- Sok esetben megkezdődött a nemzeti haderőkön belüli egyértelmű differenciálódás és egy – a nagyobb államok esetében dandár, a kisebbek esetében zászlóalj méretű – válságkezelésre alkalmas, telepíthető, fenntartható erő minőségi elkülönülése a területvédelmi erőktől.